

Ekonomisk vinst kan vara en olämplig drivkraft

Med jämna mellanrum får vi rapporter om fusk i offentligfinansierade verksamheter som drivs av vinst. Med jämna mellanrum får vi också rapporter om höga vinster inom dessa verksamheter.

Det senare – vinsterna – kan tyckas logiskt. Verksamheter som drivs av vinst vill rimligtvis kunna göra så stora vinster som möjligt. Det förra – fusket – kan tyckas upprörande men är vid närmare eftertanke också logiskt, eller i varje fall inte särskilt förvånande.

I båda fallen med de höga vinsterna och fusket med intäkterna gömmer sig en potentiell intressekonflikt mellan samhällsintresset och vinstintresset. Samhällsintresset kräver bästa möjliga omsorg för skattebetalarnas pengar. Vinstintresset kräver största möjliga vinst på skattebetalarnas pengar.

Mot detta har hävdats att företag som alltför uppenbart låter vinstintresset gå ut över samhällsintresset med tiden förlorar sina offentliga uppdragsgivare och/eller sina offentligfinansierade kunder/patienter/klienter, och att "marknaden" därmed korrigerar sig själv.

Ett sådant resonemang utgår från att verksamheter som barnomsorg och handikappomsorg i grunden är produkter på en marknad, vilket de inte är. Verksamheter som ytterst har till uppgift att upprätthålla grundläggande samhällsfunktioner måste kunna upprätthållas med andra incitament än ekonomisk vinst.

Incitament är ett annat ord för drivkraft. Sedan några årtionden har incitamentet ekonomisk vinst lagts till grund för samhällsverksamheter där det tidigare inte ansågs höra hemma. Tidigare drevs stora delar av den offentliga verksamheten utifrån en politiskt grundad föreställning om samhällets väl – och därmed utifrån en politiskt grundad övertygelse om att dessa verksamheter måste drivas och bäras av något annat än ekonomisk vinst.

Av solidarisk finansiering och medborgerlig tillit.

Jag inser att sådana begrepp i dag förefaller otidsenliga.

Jag inser också att många av de verksamheter som tidigare bedrevs på politikens domäner bättre hör hemma på marknadens. Ekonomiska incitament är i många fall nyckeln till utveckling och förnyelse. Ekonomisk vinst är i många fall en i alla bemärkelser berikande drivkraft för både individ och samhälle. Det gäller bara att förstå i vilka verksamheter som konflikten mellan samhällsintresse och vinstintresse alltför ofta existerar och måste kunna hanteras för att inte bli destruktiv.

Det hittillsvarande sättet att hantera konflikten, i den mån den över huvud taget erkänns, är ökad kontroll. Behovet av ökad kontroll har blivit en snabbt växande kostnad när offentliga verksamheter baserade på solidaritet och tillit alltmer baseras på ekonomisk vinst. Oskäliga vinster och brister i omsorgen ska mötas med ökad kontroll av verksamheten.

Problemet är bara att i verksamheter byggda på solidaritet och förtroende finns ingen gräns för vad som måste kontrolleras när solidariteten och förtroendet väl börjar urholkas. I sista hand saker som inte kan kontrolleras utan en mycket närgången och kostsam övervakning av snart sagt varje led i verksamheten – om ens då.

På konflikten mellan samhällsintresse och vinstintresse finns ingen enkel lösning, inte heller går det i längden att blunda för den. Det kommer alltid att finnas verksamheter i samhället som inte kan tillåtas läggas ner eller gå i konkurs och för vilka ekonomisk vinst är en olämplig drivkraft.

Göran Rosenberg

Detta är ett utdrag ur artikel i DN 2010-05-12 00:07. Den publiceras i Intra med författarens tillåtelse. För att läsa fler artiklar av författaren: gå in på www.rosenberg.se

Göran Rosenberg